

Диалоги из пособия **Аведика** по грамматике, теологии, философии и систематике Львов, 1634 г. (Ереван, Матенадаран, ркп. № 3522)

(255v) Ո՞ր հայր ասելով յայտե՞ թէ որդի ո՞նի:
 (267r) Որո՞յ ինչ էս դո՞ւ հաւրն:
 Որո՞յ ինչ եմ ես՝ հաւրն:
 Որո՞յ ինչ է նա՞ հաւրն:
 Որո՞յ ինչ է սա՞ հաւրն:
 Որո՞յ ինչ էն սղբա՞ հաւրն:
 Որո՞յ ինչ էն սղբա՞ կամ՝ սղբա՞ հաւրն:
 (274v) Ի՞նչ էիր դու: Ի աստուած:
 Ի ո՞ւ էս յուսացեալ: Ի աստուած:
 (280r) Որո՞վ առաքեցեր դու: Աստուծով առաքեցի ես:
 Որո՞վ առաքեաց սա, դա: Աստուծով առաքեաց սա,
 դա:
 Որո՞վ առաքեաց նա: Աստուծով առաքեաց այն:
 Որո՞վ կու առաքես: Աստուծով կայ ու կու առաքեմ ես
 կամ հար :
 Որո՞վ առաքելոց ես: Աստուծով առաքելոցեմ ես:
 Ընդ ո՞ւմ գնացեր դու: Ընդ Աստուծոյ գնացի ես:
 Ընդ ո՞ւմ կու գնաս: Ընդ Աստուծոյ կու գնամ:
 Ընդ յորո՞ւմ գնալոցես դու կամ երթալոցես դու:
 Երթալոցեմ ես:
 Որո՞վ արարեր զայդ: (280v) Աստուծով կամ՝ որդով
 արարի զայս:
 Որո՞վ կու առնես: Աստուծով կամ՝ Հոգով կամ՝ ու կու
 առեմ:
 Որո՞վ առնելոց ես: Աստուածութեամբ՝ առնելոցեմ ես:
 Չո՞վ լինեցեր զայդ կամ զայս ինչ: Աստուծով կամ՝
 այնիրով:
 (286r) Չո՞ւ կու խնդրեցեր դու: Չաստուած խնդրեցի
 ես:
 Արդ զո՞ւ կու խնդրես դու: Չաստուած:
 Ապա զո՞ւ խնդրելոցես դու: Չաստուած խնդրելոցեմ
 ես:
 Չզո՞ւվ կու ուղէ սա: Չաստուած կու ուղէ դա:
 Չզո՞ւվ կու ուղէ նա: Չաստուած կու ուղէ այն:
 Ո՞րք կու խնդրեն սղբա: Չաստուած կու խնդրեն դղբա
 կամ այնք:
 (293r) Չայն ժամ յորմե՞ առաքեալ էիր դու: Ի աստու-
 ծոյ անձի՞՝ առաքեալ էի ես:

(255v) Ne ata aytmaχ bilä belgilidir? Ki oylyu bar.
 (267r) Kimniņ nemäsisen sen? Ataniņ.
 Kimniņ nemäsimen? Ataniņ.
 Kimniņ nemäsidir ol? Ataniņ.
 Kimniņ nemäsidir bu? Ataniņ.
 Kimniņ nemäsidirlär bular? Ataniņ.
 Kimlärniņ nemäläridirlär alar? Ataniņ.
 (274v) Xayda ettiņ sen? teņridä.
 Kingä umsandiņ sen? teņrigä.
 (280r) Kimniņ bilä yeberdiņ sen? Teņri bilä
 yeberdim men.
 Kim bilä yeberdi bu? Teņri bilä yeberdi bu, ol.
 Kim bilä yeberdi ol? Teņri bilä yeberdi ol.
 Kim bilä yeberirsen? Teņri bilä yeberiyirim [=
 yeberirmen] men ya ata bilä.
 Kim bilä yebersärsen? Teņri bilä yebersärim [=
 yebersärmen] men ya ata bilä.
 Kim bilä bardīņ sen? Teņri bilä bardim men.
 Kim bilä barīyirsen? Teņri bilä barīyirmen.
 Kim bilä barsarsen ya ketsärsen? Teņri bilä ya
 ata bilä ketsärmen.
 Kim bilä ettiņ anī? (280v) Teņri ya oyul bilä
 ettim bunu.
 Kim bilä etiyirsen? Teņri ya Džan bilä etiyirmen
 ya aliyirmen.
 Kim bilä etädžäksen? Teņriliχ bilä etedžegim
 men ya alsarmen.
 Neniņ bilä yasadīņ ol nemeni ya bu nemeni? Bu
 nemä bilä ya ol nemä bilä.
 (286r) Kimni χolduņ sen? Teņrini χoldum men.
 Hali kimni χoliyirmen men? Teņrini.
 Soņra kimni χolsarsen sen? Teņrini χolsarmen.
 Kimni izdiyir bu? Teņrini izdiyir ošta ol.
 Kimni izdiyir ol? Teņrini izdiyir ol.
 Kimlärni χolarlar bular ya alar? Teņrini χoliyir-
 lar ošta bular ya alar.
 (293r) Ol vaxt kimdän yeberildiņ sen? Teņridän
 yeberildim men.

Այժմ, յորմէ՝ առաքեցար դու, եղայր
կայ: Ի յաստուծոյ ներկ առաքեցայ եւ եղ-
այր իմ, Հոգիս:

Յորմէ՝ առաքելոյ եւ դու, արեկամն իմ:
Ի յաստուծոյ ապգ՝ առաքելոյ եւ սիրելի
Հայր իմ:

Յորմէ՝ առաքեալս դա կամ՝ նա: Ի
յաստուծոյ առաքեցաւ սա կամ՝ նա:

Յուսա՛մ՝ եկիր դա, կամ՝ դա, կամ՝ նա,
կամ՝ սա: Ի յաստուծոյ կամ՝ ի Հօրէ:

(334v) Կո՛ւ գործես: Հա կու գործես:

Կո՛ւ գործես: Չեմ գործել:

Կո՛ւ գործես: Հա կու գործես:

Կո՛ւ գործես: Չեմ գործել:

Է՛ր չես գործել: Չուզեմ գործել:

Վասն, է՛ր չուզես գործել: Հիմ՝ կամիր
գործել:

(335r) Է՛ր չես կամենար: Քանզի չեմ
կարել:

Ընդ է՛ր ոչ կարեմ: Քանզի ոչ ոնի իմ
կարողութիւն:

(337r) Ո՛ր ստեղծ զգեց: Աստուած:

Որո՛յ ստեղծուած եւ դու: Աստուծոյ:

Ի ո՛ն յուսցար դուն: Ի աստուած:

Որո՛ւ զօրացար դուն: Աստուծով:

Յո՛րմէ՝ առաքեցար: Յաստուած:

(338r) Ո՛ր ծառ զգեց: Հայր իմ:

Որո՛յ ծառնդ եւ դու: Հայր իմում:

Որո՛յ ծառնդի էիր դու: Հայր իմով:

Չո՛ կու ինդրես դու: ՉՀայրն իմ:

Յորմէ՝ եկիր դու: Ի Հաբէ իմէ:

Ով Հայր, ըրբ ինձ եւ ատր զինդրուածս
իմ:

(338v) Չի՛նչ ծառ դու: Որդի:

Որո՛յ եւ դու Հայր: Որդոյ իմոյ:

Ի ո՛ եղև Հայրութիւն քո: Որդի իմ:

Ընդ որո՛յ եւ դու: Ընդ որդոյ իմոյ:

Որմէ՝ կու ինդրաս դու: Որդոյ իմոյ:

(339v) Չի՛նչ ոն եւ դու: Հոգի ոն իմ
եւ:

Որո՛յ եւ դու ոնող: Հագւոյն եմ եւ
ոնող:

Ի ո՛ւ զօրացար դու: Ի Հոգիս:

Չի՛նչ ասես զՀոգի քո: Անմարմին է
Հոգիս իմ:

Իրմէ՝ առաքեցար դու: Ի Հոգոյն:

Ո՛րք են տքա: Հոգիք:

(340r) Որո՛ց են տքա: Հոգւոյն:

Ի ո՛ւք կու տաս զտքա: Ի Հոգիքն:

Որո՛ւք կու առաքես զտքա: Հոգովք:

Չո՛րք կու ինդրես դու: ՉՀոգիքն:

Յորո՛ց առաքեցար դու: Ի Հոգւոյն:

Hali kimdän yeberildiñ sen, ħardaş? Teñridän yeberildim
men, biyayalarım [bilayarəm], džanim.

Xaysidan yeberildiñ sen, dostum benim? Teñridän yeber-
ildim men, seyiklü atam benim.

Kimdän yeberildi ošta ol ya ol? Teñridän yeberildi bu ya ol.
Xaydan keldiñ sen, ya ošta ol, ya ol, ya bu? Teñridän ya ata-
dan.

(334v) İslärsen? Heyä, islärim.

İslärsen? İslämäm.

İslärsen? Heyä, islärim.

İslärsen? İslämäm.

Nek islämäzsən? İzdämäm islämäx.

Nek klämäzsən? Zera ki bolmam.

(335r) Nek klämäzsən? Zera ki bolmam.

Ne üçün bolmassen? Anıñ üçün bolmam, zera yoxtır
xuvatlıxım.

(337r) Kim yarattı seni? Teñri. Kto čë stvoril? Bug.

Kimniñ yaratılğanı sen? Teñriniñ. Čiy yeş ti stvorenê? Bože.

Kimgä umsandıñ sen? Teñrigä. F kogo ti ufaş? V boga.

Kimniñ bilä xuvatlandıñ sen? Teñri bilä. S kim yeş ti zmoc-
nâl? Z bogêm.

Kimdän yeberildiñ sen? Teñridän. Od kogo ti poslani? Od boga.

(338r) Kim toydu seni? Atam benim.

Kimniñ toyuşusu sen? Atamnıñ benim. Čiye š rodzenê ti?
Oyca mego.

Kimniñ boldu toyuşuñ seniñ? Atamnıñ benim. S kim bylo
rodzenê tvoje? Z oycem moyim.

Kimni ħalarsen? Atamnı benim. Kogo proşil ty? Oyca mego.

Kimdän keldiñ sen? Atamdan benim. Od kogo yeş [Ogku-
guş] prişedl ty? Od oyca mego.

Ey ata, işit maña da ber ħoltıamni benim. Ey oyçe, sluxay
mnê a day mi proşbe moye.

(338v) Ne toyduñ sen? Oylul. Čo s urodzil ty? Sina.

Kimgä sen ata? Oyluma benim. Komu š ty ocêç? Sınovi
memu.

Kimdä boldu atalıxıñ seniñ? Oylumda benim. U kogo yest
oycovstvo tvoje? U syna mego.

Kimniñ bilä sensen? Oylum bilä benim. S kim es ty yest? Z
synem moyim.

Kimdän färâhlanırsen sen? Oylumdan benim. S kogo šê ve-
seliş? Z syna mego.

(339v) Ne bar seniñ? Džanim bar benim.

Kimniñsen sen barlıxı? Džanimniñ benim barlıxı.

Kimdä xuvatlandıñ sen? Džanımda.

Ne aytarsen džanıñni seniñ? Tensizdir džanim benim.

Kimdän yeberildiñ sen? Džandan.

Xaysıldırlar bunlar? Džanlar.

(340r) Kimlärniñdirlär bunlar? Džanlarnıñ.

Kimlärgä berırsen bunlarnı? Džanlarga.

Kimlär bilä yeberiyırsen bunlarnı? Džanlar bilä.

Kimlärni ħalarsen? Džanlarnı.

Kimlärdän yeberildiñ sen? Džanlardan.

(340v) Ո՞ր արար գրեզ: Աստուածութիւն:
 Որո՞յ արարած եւ դու: Աստուածութեան:
 Ի ո՞վ կու ապաքենես դու: Ի աստուածութիւն:
 Որո՞վ արարար դու: Աստուածութեամ՝:
 Չո՞վ գիտես դա քեզ արարող: Չաստուածութիւն:
 Ի որմէ՞ արարար դու: Ի աստուածութենէն:
 (342r) Ո՞րպէս կու Հաւատաս դու զաստուած: Եր-
 րորդութիւն եւ մի:
 Երրորդութեան:
 Ի ո՞ կու Հաւատաս դու: Ի Երրորդութիւն եւ մի աս-
 տուածութիւն:
 Որո՞վ է Հաստատեալ Հաւատ քո: Երրորդութեամ՝:
 Չո՞րն կու խոստովանիս դու: Սուր զերրորդութիւն:
 Ի որմէ՞ Հաստատեցաւ Հաւատ քո: Ի սոր Երրորդու-
 թենէն:
 (343r) Չի՞նչ է: Աստուած է:
 Չի՞նչ է աստուած: Տէր է:
 Ո՞րպիսի: Չի ստեղծող է:
 Չի՞նչէն: Չի արեւար է:
 Ո՞րպիսի ինչէն: Չի ընտրութեամ՝ արի է:
 Չի՞նչէ սաՀմանն Աստուծոյ: Անսահման է:
 Չի՞նչէն: Չի անեղ եւ անմահ էր:
 Ո՞րպիսի իրէ: Չի անՀաս եւ անքննելի է:
 Անիմանալի է Աստուած: Բայց զոր բոս կարողու-
 թեան սահմանե ցին սուր Հայրքն, եթէ Երրորդութիւն
 եւ մի է:
 Ի՞նչպէս: Երեք անձինք եւ մի ընտրութիւն է:
 Ո՞րպիսի: Հայր եւ Որդի եւ Հոգի է:
 Բաշխումն ո՞րպէս է: Հայր ծնող է, եւ որդի (343v)
 ծնունդ, եւ Հոգին ըլխումն:
 Առաւելութիւն էն ո՞րն յորոյ: Որդին ծննդութեամ՝
 առաջգոյի Հօրէ, եւ Հոգին ղխմամ՝ ի նոյն Հօրէ:
 Ո՞րպիսի սահմանաւ: Հաւասար Երրորդութիւն է:
 Է՞՞ առաւելութիւն եւ փոքրութիւն կամ՝ նուազութիւն:
 Ոչ, այլ Հաւասար եւ մի էն փառօք եւ մեծութեամ՝:
 Ո՞ր չափութիւն, ո՞ր քան է: Անչափ, եւ անքանակ, եւ
 ան աւ է:
 Որո՞յ նման է: Անման է:
 Վասն Էր է անման: Չի քան զամենայն էն վեՀա-
 գոյն է:
 Չինչէ՞ քան զամենայն էն վեՀագոյն: Քանզի ամե-
 նայն էք այլայլին եւ փոփոխին, եւ Աստուած անայլայլելի
 եւ անփոփոխելի է:
 Վասն Էր ամենայն էք այլայլին եւ փոփոխին, եւ Աս-
 տուած ոչ անայլայլի եւ ոչ փոփոխի: Քանզի ամենայն
 (344r) էք ոչ էից եղեալ են, եւ աստուած անեղ գոյ է, ամե-
 նայն էք սկսեալ են, եւ աստուած անսկզ ՚ն է, ամենայն էք
 պատճառ ոճին, եւ աստուած անպատճառ է, ամենայն
 էք ժամակաւոր են, եւ աստուած անժամանակ է:
 Չի՞նչ է ետրութիւն: Հոմանուն է:
 Չի՞նչ է Հոմանունն: Հոմանուն է, որ ազում իրաց
 մի անուն ասի:

(340v) Kim etti seni? Teşriliş.
 Kimniş etilgänisen sen? Teşrilişniş.
 Kimgä işanişirsene? Teşrilişkä.
 Kim bilä etildiş sen? Teşriliş bilä.
 Kimni bildiş sen şaşa etüci? Teşrilişni.
 Kimdän etildiş sen? Teşrilişkän.
 (342r) Neşik inanışsen Teşrini? Üçlüş da bir.
 Kimniş inanganisen sen? Errortutışunnuş.
 Kimgä inanışsen sen? Errortutışunga da bir Teşrigä.
 Kim bilä dir toxtalgani inamniş seniş? Errortu-
 tışun bilä.
 Xaysin tapunişirsene? Ari Errortutışunnu.
 Kimdän toxtatılğandır inamniş seniş? Ari Errortu-
 tışundan.
 (343r) Nedir? Teşridir.
 Nedir Teşri? Biydir.
 Neşik? Ki yaratuçidir.
 Nedän? Zera ki kendiniş yaşşilişni özğälärgä klä-
 vüçidir.
 Ne türlü nemädän? Zera terbiyatından yaşşidir.
 Nedir nişaniş Teşriniş? Nişansizdir.
 Nedän? Zera ki etilmägän da ölümsüzdür.
 Ne türlü nemädän? Zera ki yerişilmägän da
 tergälänmägändir [= tergälmägändir].
 Anlanmasızdır Teşri. Evet şuvatka körä nişanlat-
 tılar ari atalar, ki Üçlüş da birdir.
 Ne türlü? Üç boyda bir tarbiyat dir.
 Neşik? Ata da Oşul da Ari Džan dir.
 Paylaşmaş neşiktir? Ata toşuruçi, da (343v) Oşul
 toşurulğan, da Džan aşkan.
 Almayliş kim kimdän? Oşul toşmaş bilä ilgäri kelir
 Atadan, da Džan aşınmaş bilä kenä ol Atadan.
 Ne türlü ölcöv bilä? Barabar Üçlüştir.
 Bardir ululuş da kiçiliş ya eksiklik? Yoş, tek
 barabar da birdirlär haybat bilä da ululuş bilä.
 Ölcüşliş ne şadardir? Ölcövsüz, da şarärsiz, da
 sansizdir.
 Negä oşşastir Teşri? Oşşasşizdir.
 Ne üçün dir oşşasşiz? Zera ki barča barlişlardan
 dayin özdändir.
 Nedän dir barča barlişlardan özdän? Zera ki barča
 barlişlar tür-türliş bolğanda teşkirilmäşsizdir.
 Ne üçün barča barlişlar türliş-türlişlänir da teşkiri-
 lir, da Teşri türliş-türlişlänmäz da teşkirilmäz? Zera
 ki (344r) barča barlişlar yoştan bolğandirlar, da Teşri
 bolmagan barliştir; barča barlişlar başlangandirlar,
 da Teşri başlanmagandır; barča barlişlarniş şäbäp
 bar, da Teşri şäbäpsizdir; barča barlişlar zamanlidir-
 lar, da Teşri zamansizdir.
 Nedir eşutışun? Homattir.
 Nedir atdaşliş? Bir atlidir, ki köp nemälärgä bir at
 aytilir.

Քանի՞ս աժանի էութիւնն: Ի չորս:

Ո՞րք են: Նախ եւ առաջին էութիւն կենդանի Աստուած ասի, որ էրն, եւ է, եւ եղիցի: Երկրորդ ասի էութիւն ամենայն գոյք, որ ոչ էին եւ եղէն: Երրորդ ասի էութիւն որ անունն է եւ գոյացութիւնն երկ այս է, որպէս աւերժաւարտունքն, եւ հակոտանիքն, եւ անաստեղ երկինքն, եւ այլ սոցին նմանքն: Եւ չորրորդն որ անունն է, եւ գոյացութիւնն ոչ է, որպէս արաբէզ, եւ եղջիւրաքաղ, եւ (344v) յուշկապարիք, եւ սոցին նմանք, որ առասպելք եւ սուտ են:

Չինչէ՞ գոյացութիւն: Հոմանունն է:

Ի քանի՞ս աժանի գոյն: Ի հինկ:

Ո՞րք են: Նախ առաջին անեղ գոյն որ գոյր եւ գոյ եւ մնա յաւիտեան, որ է աստուած, որ գերազանցեալ է, քան զանեմայն գոյսն եւ ի վեր է քան զվիտս եւ զխորհուրդս: Երկրորդ, որ ոչ կային եւ գոյացան եւ նման յուիտեան անմահ որպէս հրեշտակք: Երրորդ, որ ոչ գոյր եւ ընդ ժամանակս ժամանակս կայսնան հրամանաւ աստուծոյ եւ նման յաւիտեան անմահ, որպէս հոգիք մարդկան: Չորրորդ, որ ոչ գոյր եւ եղանին սերեալ ընդ ժամանակս ժամանակս հրամանաւ աստուծոյ միջնորդութեամբ՝ ընդթեան եւ ապականին եւ դարձեալ նորոգին անմահ որպէս մարդկան մարմինք: Հինգերորդ, որ ոչ կային եւ գոյական սերեալ եւ (345r) դարձեալ ապականին եւ ոչ նորոգին անմահ որպէս անասունք եւ ոյք եւ տունք:

Չինչէ՞ սահմանն գոյին: Գոյն նախ աժանի ացատութեամբ ի անմարմին եւ ստորաստութեամբ ի մարմին:

Չի՞նչ են անմարմինք: Իմանալիքն են:

Ո՞րպիսի ինչ են իմանալիքն: Պատասխանի. որ ոչ զգայարանք, անկանին եւ կամ շօշափին այլ մրտապզօրութեամբ իմանինա:

Ո՞րպէս իմանայ զանիւթն եւ զաներեւոյթն: Ի համաւոյ եւ ի լրոյ կամ տեսանելով զարարածս քննելով իմանայ կամ մրտա արարութեամբ:

Ի քանի՞ աժանին անմարմին գոյքն: Ի յերիս:

Ո՞րք են: Նախ եւ առաջին գոյ անեղ եւ անմահ աստուած է, (345v) որ է տէր տերանց, եւ աստուած աստուծոյ, եւ թագաւոր թագաւորաց, եւ նա է գոյացուցող ամենայն գոյից եւ լինու զամենայն արարածս եւ ընդ ամենայն տեղիս է անփոփոխ եւ անպարագրելի է եւ էինքն ինքեան եւ ամենակալեա ոչ իմանի ըստ էութեան այլ ըստ կարողութեան ինդրողացն:

Ո՞րք են երկրորդ անմարմին գոյքն: Հրեշտակք են:

Չի՞նչ է սահմանն հրեշտակացն: Ստեղծուածք են Աստուծոյ եւ են էյութիւնք անմարմին, ինքնակատարք, անմահ, ի կամն ապաստան, անձնիշխան, փոփոխական եւ պարագրելի, եւ պաշտօնեայք են Աստուծոյ, եւ ապատարք, հոգիք են հարկաւոր պատգամատարք եւ առաքին ի սպասաւորութիւն եւ պահապան են աշխարհի եւ են (346r) հրեղէնք եւ լուսեղէն: Եւ ի նոցանէ են դիւք մելորեցան չար հպարտութեամբ եւ

Nečägä bölünür? Dörtkä.

Xaysilardirlar? İlk da ävälgi eut'iun tiri Teñri aytılır, ki turar edi, da turiyir, da tursar. Ekinçi aytılır eut'iun barča barlıxlar, ki yox edilär da boldular. Üçünçi aytılır eut'iun, ki atidir da barlıxı işki/lidir, ne-çik džinlär, da xarşiliayaxlılar, da yolduzsuz kök, da özgä bularga oğşaşlar. Da dörtünçi, ki at bar, da barlıx tügüllär, neçik aralez, da eyčürak'ay, da juşga(344v)-barik', bularga oğşaşlar, ki arasbellär da yalyandirlar. Nedir barlıx? Homattir.

Nečägä bölünür barlıx? Beškä.

Xaysilardirlar? İlk-ävälgi, etilmägän barlıx, ki bar edi, da bar, da xalir meñilik, ki dir Teñri, ki dayin öz-dändir, ne ki barča barlıxlardan, da üsttir, ne ki fikirimizdän da sayışlarımız. Ekinçi, ki tügül edilär, da boldular, da xalirlar meñilik ölümsüz, neçik friştälär. Üçünçi, ki tügül edi, da zaman-zaman bilä turarlar buyruxu bilä Teñriniñ da xalirlar meñilik ölümsüz, ne-çik džanı adamlarniñ. Dörtünçi, ki tügül edi, da bolurlar artmay bilä zaman-zaman bilä buyurmayı bilä Teñriniñ ortada bolmayı bilä tarbiyatniñ da buzulurlar da xaytip yänä yäñiläniyirlär, ölümsüz, neçik adamlarniñ teni. Beşinçi, ki tügül edilär da bolurlar, džinslanıp art-(345r)mayı bilä da xaytip buzulurlar da yäñilänmäzlär ölümsüz, neçik hayvanlar, da bitişlär, da teräklär.

Nedir çektiri barlıxniñ? Barlıx ilk ayrilir ketärmäx söz bilä tensizgä da xoyulmay aytuş bilä tengä.

Nedirlär tensizlär? Añlovlulardirlar.

Ne türlü nemädir añlovlular? Džuyap: xaysi ki seziklänmäslär, sezikkä tüşmäzlär da ya xarmalanirlar, tek fikirniñ xuvatı bilä añlanirlar.

Neçik añlar fikir materiasız da körümsüzni? Čuvdan, işitmäxtän ya körmäx bilä etilgänläрни tergämäx bilä añlar ya fikirniñ etilmäxlixi [etilxə] bilä.

Nedir çektiri barlıxniñ? Barlıx ilk ayrilir ketärmäx söz bilä.

Xaysilardirlar? İlk-ävälgi barlıx bolmagan da ölüm-(345v)süz Teñridir, ki dir Biy biylärniñ, da Teñri teñrilärniñ, da Padšah padšahlarniñ, da ol dir bar etüçi barča barlıxlarni, da toldurur barča etkänläрни, da barča yerdä dir teşkirlmäşiz, da čövürülmäxsizdir, da dir kendi kendidä da barčalarni tutuči, da añlanmaz barlıxına körä, evet xuvatına körä xolunur.

Xaysilardirlar ekinçi tensiz barlıxlar? Friştälärdirlar.

Nedir çektiri friştälärniñ? Yaratilganları dirlar Teñriniñ da dirlar barlıx tensizlär, kendi tügül ölümsüz, kendierkli boyuna buyruçı, teşkirlgän da čövrälängän, da xuluxčidirlar Teñriniñ, xizmetkârlar džanlardirlar, yasaxlıyir džuyap etkänlär, dä yeberilänirlär [=yeberilirlär] xizmetkârlıxka, da saylavuçilardirlar dünyâga, da dirlar (346r) ottanlar da yarıxtanlar. Da alarda dirlar devlär, ki edilär friştälär, da bularyiländi-

թափեցան եւ եղէն որդիք խաարի եւ կորըստեան: Եւ էր մեծն ի նոցանէ սատախնա, որ անուանեցաւ սատա- նա եւ էր սատայիէլ եւ եղ եւ սաղայի է:

Ո՞րք են երրորդ անմարմին գոյացութիւնք: Հոգիք մարդկան են:

Զի՞նչ է սահման հոգւոյ մարդկան: Բանական է, եռամասնեա, որ ունի խոհեմութիւն, արիութիւն եւ ցան- կութիւն եւ է պարզ եւ փայլուն եւ շաղկապեալ է ընդ չոր- րեքնութեա մարմնոյ միջորդութեամ՝ շինչոյ եւ է պատ- կեր աստուծոյ:

Զի՞նչ է զգալի եւ մարմնական գոյք: (346v) Նախ երկու աժանի զգալի գոյք, այսինքն շարժական եւ յանշարժական, եւ յանշարժքն են նական եւ որ արու- եստական: Ո՞րք են ընական անշարժ գոյք: Քարքն եւ հողքն եւ սոցին նմանքն եւ թէ շարժին ունութեամ՝ եւ ոչ ընութեամ՝:

Եւ ո՞րք են արուեստաւոր անշարժ գոյք: Երկաթն, պղինձն, արծիճնք, արծաթքն, եւ որդիքն [= ոսկիքն], եւ որք ի փայտից եւ այլ նիւթից եւ այլ սոցի նմանք ա- զումք:

Ո՞րք են շարժական գոյք: Յերկուս աժանի պ- սինքն ի յանկենդան եւ ի կենդանին:

Ո՞րք են (347r) անկենդան շարժունք: [...]:

Ո՞րք են կենդան շարժունք: Ի յերկու աժանի, պ- սինքն ի ուսականն եւ ի շնչականն եւ ի շնչա ուսա- կանն:

Ո՞րք են անշունչ ուսականքն: Դալար խոտք, եւ տունք, եւ ծառք պլտղա երք, եւ այլ սոցին նմանք:

Ո՞րք են շնչա ուսական: Կառա դպքն, եւ փորտիք երկրի, որպէս խեցեմորթքն, որ ունին յնքեանս զերեք զօրութեան ուսոյն, այսինքն զծաղկութեան, զաճողու- թեան եւ զննրնդականն եւ ի զգայութեանն զշշա- փումն:

Եւ ո՞րք են կատարեալ զգայականքն: Ո՞րք են կա- տարեալ շնչականքն: Կատարեալ զգայականքն են կա- տարե(347v)ալ կենդանիքն եւ աժանին յերկու ընդացս, ի սողունս, եւ ի չորքոտանիս, եւ ի լողակս, եւ երկոտա- նիս:

Ո՞րք են սողունք: Նախ ամեն է սողուն յերկրաքաղ ի վեր որովայնին սողայ եւ է երկայնաձեւ Հինգ ման առնու ի սողալն եւ է թոռնատր եւ լերկամարմին եւ արիւքն խորաքետ խորամանկ եւ նենգատր եւ նենգաժող եւ է թագատր աճիցն քար ն որ է արքաեկն որունի պատուական ակն ի գլուխ որ է քան զձու ճնճղի եւ առնուն զնուիրակ ծաղիկն յաչքն եւ նայելովն զկենդանիքս սարմանէ եւ են այլ աճք զանազան եւ վիշապք (348r) զանազանք եւ ազումք եւ որդք եւ ճիճիք եւ զեռունք որ զեռան ի վեր երկրի այլ ազմնոտանիք որպէս խաչեփաղքն եւ կարիճք եւ սարդք եւ մըրջումք եւ մարտիք եւ այլ սոյն պիտիք ոմանք ճիւանորք եւ ոմանք ճանկաւորք ոմանք երկրազնացք եւ այլ յաւդազնացք:

lar yaman öktämlik bilä, da tökündilär, da boldular oyullar xaramyuluxnuş da tas bolmayñiñ. Da xan, ulu- su alardan — “bu-berir-aşa”, ki atlandı şaydan, da idi “bu-berir-Teñrigä”, da boldu xarşı Teñrigä.

Xaysilardirlar üçünçi tensiz barlıxlar? Džanları adamlarniñ dirlar.

Nedir čektiri džanlarniñ adamlarniñ? Esli da sözlü- dir, üč čonstkalı, ki sayışlamañi čüstlü edi, suxlanmañi da dir aruv da yaltragan, xatılıp baylangandır dört materialı ten bilä ortada bolmañi bilä tiniñniñ da dir süräti Teñriniñ.

Xaysilardirlar seziklängän da tenli barlıxlar? İlk (346v) ekigä bölünür seziklängän barlıxlar bu — kendi teprängängä da tepränmägängä, da tepränmägän- larniñ bardirlar, ki öz tarbiyatından, da bardirlar, ki peşälängän: taşlar, da topraxlar, da bularga oğşaşlar, da ki tepränsälär — küč bilä da tügöl tarbiyat bilä.

Da xaysilardirlar peşälängän tepränmägän barlıx- lar? Temir-baxırlar, xoryaşınlar, kümüslär da altun- lar, da kimlär ayaçlardan da özgä materialardan da özgä bularga oğşaşlar köplär.

Xaysilardirlar teprängän barlıxlar? Ekigä bölünüyir bu — kendi tirisizlärgä da tirilärgä.

Xaysilardirlar tirisiz? (347r) Teprängänlär suvda ot da yel.

Xaysilardirlar tiri teprängänlär? Ekigä bölünüyir, ajsink’n bitiškänlärgä da tiniñli bitiškänlärgä.

Xaysilardirlar tiniñsiz bitiškänlär? Yaş bičänlär, da tikiğänlär, da teräklär yemiş berüçilär, da özgä bu türlülär.

[...] xarındagi yerniñ, neçik čereptän terililär, ki bar kendilärdä üč xuvatı bitiškänlarniñ: toymaxniñ, artmax- niñ, da beslänmäxniñ, da seziklidän xarmalanmañniñ.

Da xaysilardirlar tügäl seziklilär? Xaysilardirlar tügäl tiniñlilär? Tügäl seziklilär dirlar tügäl tiri(347v)- lär, da ayrılirlar yügürümgä, sürkülğängä, dörtayağlı- larga, da yüzğänlärgä, [da ekiayağlılarga].

Xaysilardirlar sürkülğänlär? İlk yilandir sürkül- gän, yer üstünä čekilgän, xarniñiñ üstünä sürkülür da dir uzunbičişli, yedi örüm alir sürkülmäxtä, da dir ayulu, da sačsiz tenli, da xilixi bilä terän bilgän, ustat, da hilläli, da pañil; da dir padşahi yılanlarniñ k’arp, ki dir hörmätli bahalı daş başında, ki dir čipčix yumurta- sı xadar da alir novirag čičäkni közinä da baxmağ bilä tiriläri öldürür; da dirlar özgä yılanlar türlü-türlü; da (348r) adždahalar türlü-türlü da köplär, da xurtlar türlü-türlü, da himzit etkänlär yer üstündä, da özgä dayin köpayaxlılar, neçik xışaçlar, da arıaplar, da pa- vuklar, xarindžalar, da sarinčxalar, da özgä bu türlü- lär, kimsälär butlular, da kimsäläri tirmavučitirnañli, kimsäläri yergä yürüğänlär, kimsäläri suvda yürüğän, da özgälär havada uçanlar.

Եւ ո՛րք են չորքոտանիք: Քարոտանիք են աժա-
նին ի չորս, այսինքն ի կճղանկատրս, ի սրմկա-
կատրս, ի մաշքոտանիք եւ պրճեղնատրս:

Ո՛րք են կճղակատրք, այսինքն կճղակաճերձն:
Առաջն որ է եղն, եւ գումէշ, եւ զուրաֆայն, եւ եղջի-
րուքն, եւ եղունքը, եւ ոչխարք, եւ այծք, եւ այլ սոցին
նրմանք:

(348v) Ո՛րք են սրմկակատրքն: Որպէս ջին, եւ
զջորին, եւ էշն, եւ այլ սոցի նրման:

Եւ ո՛րք են մաշքոտանիք: Որպէս փեղն, եւ ուղտն,
եւ այլ սոցին նրմանք:

Եւ ո՛րք են պճեղնատրքն: Որպէս առիւծն, և
ինծն, առջն, և գայլք, և գայջորին, շունն, աղուես,
թեպեկն, նապաստակն, կատուն, կուզն, եղնին եւ այլ
սոցին նմանն այլ են ոմանք կարճոտանիք, որպէս
առնէտն, մունկն եւ խրլուրդն, փորսուլն, կան եւ այլ
կիսաստղունք որպէս գիսնառիւծն եւ խրլեազք,
կուրլրծուծն, քառթուշն, մըշմուկ եւ այլ (349r)
այսպիսիք:

Եւ ո՛րք են լողականքն ի ջուրն: Նախ լուիա-
թանն է որ պատիղէ զամենայն զայս աշխարհս, եւ
կէտք, եւ կայտառք, այսինքն մեծամեծ ձկունք եւ
դրլ ինքձուկ, աճձուկն, վաճանաձուկն, թրաձուկն,
կարմրախայտձուկն եւ դեղինպորտձուկն եւ ջաճն-
ջուկ թագվորաձուկն եւ այլ ձրկունք զանազան եւ
անթուելի տեսակք եւ ջրիշունն եւ կրիայք եւ գորսք
եւ այլ ազգի ազգի գազանք որ են ի մէջ ջրոց:

Ո՛րք են երկոտանիքն: Երկուս աժանին. ի խո-
տորնագնացս թեւաճերձս եւ յուղորդագնացս ճե-
տեակս:

Ո՛րք են խոտորնալնթաց (349v) երկոտանիքն:
Թրաշունքն են որ են նրբ արղունք եւ սրապրճիկք
մաքլատրք եւ թաւափետրք եւ յօդագլնացք եւ
թագաւոր նոցա արծիւն եւ աժանին ուղլակրտուցս
եւ ուղլամագիլս եւ ի կերկրտուցս եւ ի ծաւմագիլս:

Ո՛րք են ուղլակրտուցքն: Փիւնիկն, ճալամն,
կռունկլն, արաւ[ս]ն, արագիլն, Նոգիկն, սիրամարգն,
աթն, ագաղալն, կաքան, թուրաճ, կաքարօժ, սա-
լամ կաքան, Հո ալն, աղանին, տատրակն, լոյն:

Ո՛րք են ուղրդագնաց երկոտանիքն: Լայնի-
ղունքն է:

Ո՛րք են լայնիղունքն: Երկուս աժանին. յանծի-
ձական եւ ի ծիձալկանան:

(350r) Ո՛րք են անծիձալական լայնիղունքն:
Կապիկն է, որ է չորքոտանի:

Եւ ո՛րք են ծիձալական: Բաժանի ի նրբ ա-
ղունք, տառեղն, եւ ի լայնաղունկ երկոտանի որ է
մարդն:

Չինչ է՝ սաճման մարդոյ: Ստոր յայտութեամ՝
երեւի որ է երկոտանի լայնիղունկ ուղրդակնաց ծի-
ձալական եւ լալական մարմին եւ Հոգի մի աւորեալ
մաճկանացու մարմնովն եւ անմահ Հոգովն, զի մեռա-

Xaysilardirlar dörtayaxlılar? Çerayaxlılar bölünürler
dörtkâ, ajsink'n tuvartirnaxlığa, atayaxlılar, teriayaxlı-
larga da ititirnaxlılarga.

Xaysilardirlar çataltirnaqli, ajsink'n tuvartirnaqli?
Tuvâr-öğüz, ki budur siyir, da suvsiyiri, da zurafaj, da
münüzlülär, da sîrnalar, da xoyinlar, da eçkilär, da özgä
bu türlüär.

(348v) Xaysilardirlar tomruşayaxlılar? Neçik at, da
xaţir, da eşäk, da özgä bular kibik.

Xaysilardirlar teriayaxlılar? Neçik fil, da devä, da öz-
gä bular kibik.

Da xaysilardirlar ititirnaxlılar? Neçik aslan, da çap-
lan, ayuv da bürülär da bürüxaţirgîna, it, tülkü, çaçal, xo-
yan, maçi, ködžän, kirpi da özgä bularga oşşaşlar, evet
dirlär kimlär xışxaayaxlılar, neçik vevûrka, siçxan, da
kret, da borsuk; bardirlar dayîn özgä yarîmsürkülgänlär,
neçik yerniñ aslangînasî da yaşçurkalar, yaşçerica, çara-
vurt, siçxangîna da özgä bu(349r)lar kibik.

Da xaysilardirlar yüzgänlär suvda? İlk lowiat'andir,
ki çövürligändir barça bu dünyâyî, vëloriblar da zeyrâk-
lär, ajsink'n ulu-ulu balıxlar da yonuzbalıxı, yılanbalıxı,
çalxanbalıxı, çiliçbalıxı, çizilalađžabalıx da sariköbäkba-
lıx, da üsgümrübalıxı, tekirbalıxı da özgä balıxlar türlü-
türlü da sansiz sürätlär, da suiti, da tozbaxa [t'osbayə],
çurbaxa [çurbayə] da öz džinsin-džinsin kazanklar, ki
bardirlar suv içindä.

Xaysilardirlar ekiayaxlılar? Ekigä bölünürler: egriyü-
rügänlärgä yırtlıxanatlarga da toyruyürügänlärgä ya-
yovga.

Xaysilardirlar egriyürügänlär eki(349v)ayaxlılar?
Uçanlardirlar, ki dirlar inçkätirnaxlılar da ititirnaxlılar
tirmavuçıayaxlılar da sişyümlülär da havada yürügän-
lär; da dir padşah alarniñ xaraşuş; da ayrılırlar toyrubu-
runlarga da toyrutirnaxlılarga da egriburunlarga da eg-
ritirnaxlılarga.

Xaysilardirlar toyruburnular? P'ünig, džalam, turna,
toşlu, lägläg, indik, pava, ördäk, xoruz, keklik, turadž,
gak'arož, salam keklik, hopal ya hrivaç, kügürçi, çumrı,
bedänä.

Xaysidirlar toyruyürügän ekiayaxlılar? Keñtirnaxlı-
lar.

Xaysidirlar avlaştirnaxlılar? Ekigä bölünür: külüş-
mägängä da külüşkängä.

(350r) Xaysilardirlar külüşmägän keñtirnaxlılar? Ga-
bigdir, ki dir dörtayaxlı.

Da xaysilardirlar külüşkän? Bölünür inçkätirnaxlığa,
ki dir dareş, da keñtirnaqli ekiayaxlıga, ki dir adam.

Nedir çektiri adamniñ? Belgili körüniyir, ki dir eki-
ayaxlı, avlaştirnaqli, toyruyürügän, külüşkän, ölümlü te-
ni bilä da ölümsüz teni bilä, zera ölär, da teni buzulur,
dönär topraxka, da xaytip turmaş bilä yäñilänir buzul-
maxsız boyurmaş bilä Teñriniñ birlänir džanı bilä ölüm-

նի եւ մարմին ապականի դառնա ի Հող եւ դարձեալ յարութեամբ նորոգի անապական Հրամաննաւն Աստուծոյ միւստորի ընդ Հոգոյն անմահ եւ մնա յաստեանս յաւիտենից եւ ու(350v)նի Հաստուցումն ըստ գործոց իւրաքանչիւրոց:

Ո՛րպիսի եւ թաւաՀմանի մարդն: Մարդն է գոյացութիւն մարմնական, շարժական, կենդանի, ներշնչական, զգայական, անական, մահկանացու, մակացութեանց եւ Հանճարոյ ընդունակ:

Ձի՛նչ է էյակն Պղատոնի: Էյակն աժանի գոյացութիւն եւ պատահումն, եւ գոյացութիւն աժանի ընթանուր եւ ի մաննաւորն, նոյնպէս եւ պատահումն աժանի ի Հասարակն եւ ի մաննաւորն:

Ո՛րք են 5 սեռք Պրդատոնի: Նախ որակն եւ թեն [= ձեն] է զոր աշօք տեսանի: Երկրորդ ձայնն ի զորական ջօք լի: (351r) Երրորդ Հաւան է զոր ըռնկօքն այսինքն քրթովն Հոտոտի: Չորրորդ Համն է զոր ճաշակելովք այսինքն երանով ակորժի այսինքն Համեմի: Հինկերորդ ծանր եւ եթեն, ջերմն եւ ցուրտն զոր շօշափելով իմանից: Հինկ եկ զբայրօքս են ամենայն զգալի արարածոցս ճանաչումը:

Ո՛րք են 10 ստորոգութիւնքն Արիստոտելի: Առաջինն գոյացութիւն է: Երկրորդ կանգն է: Երրորդ ուրակն: Չորրորդ աւինչն: Հինկերորդ յուրն: Վեցերորդ եր ն: Եօթներորդ կալնա: Ութերորդ ունեղն: Իններորդ աւնեղն: Տասներորդ կըրել :

Ձի՛նչ է ստորոգութիւն: Ստորոգութիւն է որս չեն (351v) սոսկ մտածութիւնք, այլ սուգ կամ, եւ են, եւ երեւելին, եւ ոչ կարե լինել եղեալ գոյքն արտաբոյ տունն ստորոգութեանցս այսոցիկ քանզի ամենայն որ էութիւն է գոյ է եւ ունի չափ եւ քանակ եւ թիւ եւ ունի որակ այսինքն ջերմ կամ ցուրտ, չոր կամ գեղ, եւ գոյն սպիտակ, կամ սեւ, կամ կարմիր, կամ դեղին եւ այլ խառնուածոյ:

Ձի՛նչ է աւինչն: Աւինչ է որ յայտնե զընդիմակ Հակակայն իւր զոր ունի որպէս Հայրասելով յայտնե թէ որդի ունի եւ որդի ասելով յայտնե թէ Հայր ունի: Ասպէս եւ...

süz da xalir meji mejilik, da bardir (350v) tölövü xilimga körä här biri kendiniñ.

Ne türlü bolur barlıxından tarbiyatın körgüzmä adamniñ? Adam dir barlıx tenli, teprängän, tiri, tınıxlı, seziklıxlı, sözlü, ölümlü, peşälärniñ [= peşälärni] da tädbirni yöpsüngän.

Nedir turganı Byadonıñ? Eñag bölünür barlıxka da yoluxkanga, da barlıx bölünür bütüngä da constkalığa, ol türlü dä yoluxmaylıx bölünür bütüngä da constkaga.

Xaysilardirlar beş dñısları Biyadonıñ? İlk räng da biçiş dir, xaysi ki köz bilä körüniyir. Ekinçi avazdır, xaysi ki xulax bilä işi(351r)tilir. Üçünçi sasidir, xaysi ki nozdralar bilä, ajsink'n burun bilä xoçulanir. Dörtünçi tahimdir, xaysi ki yemäxlix bilä, ajsink'n ayiz bilä xoşlanir, ajsink'n tahimlanir. Beşinçi ayir da yeñil, isi da sovux, xaysi ki xarmalamax bilä anlanir. Bu beş seziklik bilä dirlar barça sezilğanli etilğanlärniñ tanımaylıxlari [tanamaylıxlara].

Xaysidirlar 10 könülüxlari Arisdodelniñ? Ilgarisi barlıxtir. Ekinçi ölcövdür. Üçünçi — räng. Dörtünçi — algan nemäsi. Beşinçi — xayda. Altınçi — ne vaxt. Yedinçi — turmax. Sekizinçi — ki nemäsi bolgan. Toxuzinçi — xilmaxlix. Onunçi — xilinmaxlix.

Nedir könülük? Sdorokut'iundir, ki dügüldirlar (351v) boş sayışlamaxlar, evet könü bardirlar, da tururlar, da körünürlär, da bolmaz, ki bulungay etilğan barlıxlar çixarı 10 sdorokut'iunk'lardan bulardan, zera ki barça, ki nemälixtä dir, bardir, da bar ölcövü, xaräri da sani, da bar oragi, ajsink'n isi ya sovux, xuru ya näm, da räng ax, ya xara, ya xizil, ya sarı, da özgä xarışilganlardan.

Nedir algan nemä? Algan nemä dir, ki belgili etär xarşidagi tuydurgannı kendiniñ, xaysi ki bardir neçik aytmay bilä körgüziyir, ki oylu bar, da oyl aytmay bilä belgili etär, ki atası bar; bu türlü dä [здесь руюнучь обрывается].

ОГЛАВЛЕНИЕ

Предисловие	V-VI
Караимский молитвенник XI-XVIII вв.	1
Молитвы из Танаха (Торы, Пророков и Писаний), преимущественно неозаглавленные	3
Озаглавленные молитвы	7
Песнь благодарственная (хвалебная)	7
Молитвы субботние утренние	16
Песнь благодарственная (хвалебная)	23
Песнь благодарственная (хвалебная)	25
Песнь, воспеваемая в день субботний	32
Исповедь сидя	33
Освящение	38
Молитва шепотом	45
Порядок чтения Торы по субботам	47
Гафтара – благословение (отпуст)	48
Благословение в дорогу	49
Молитва о больном	50
Поминование усопших	50
Молитва полуденная “Возглашу молитву”	51
Молитва перед сном	56
Молитва краткая после обеда	57
Молитва над вином	57
Молитва над другими напитками	57
Молитва над хлебом	57
Молитва перед едой	57
Молитва перед поездкой	58
Молитва после обеда	58
Молитва утренняя	58
Поминание умершего	58
Молитва “Отче наш” из Евангелия	59
Индекс к караимским молитвам – в порядке стихов из Танаха (Торы, Пророков и Писаний)	60
Codex Cumanicus: Половецкие молитвы, гимны и загадки XIII-XIV вв.	63
Знаменитое неведомое: Половецкая тетрадь францисканского миссионера	
(Вступительная статья к текстам сборника «Codex Cumanicus»)	65
Половецкие тексты сборника «Codex Cumanicus»	73
I. Сакраментальная фраза, без достоверного аналога	73
II. Фрагмент из Библии – осуждение Адама при изгнании из рая	73
III. Фрагмент проповеди в духе Дидахе (60-80-е гг.) и Канонов свв. Апостолов (135-300 гг.)	73
IV. Фразы для исповеди	74
V. Афоризм для проповеди	74
VI. Загадки	74
VII. Поучение об исповедании грехов и покаянная молитва	79
VIII. Проповедь об отпущении грехов и молитва о скорейшем овладении языком паствы	79

IX. Евангельское чтение о поклонении пастухов Младенцу Иисусу, по Евангелию от Луки	80
X. Рассказ о смерти святого Стефана, по Деяниям Апостолов	80
XI. Проповедь на день Обрезания Господня – о наречении Его Спасителем, “по-татарски – Qutqardaçı”	81
XII. Евангельское чтение на день Богоявления – Крещения Господня о поклонении царей с Востока Младенцу Иисусу, по Евангелию от Матфея	81
XIII. Проповедь об истинной любви к Богу, по Евангелию от Луки и от Иоанна с цитатами из сочинений святых отцов	82
XIV. Проповедь о мученичестве – на тему Нагорной проповеди, по Евангелию от Матфея	83
XV. Проповедь о большей тяжести греха сравнительно с проказой: притча о прокаженном и грешнике с цитатой из Евангелия от Луки	84
XVI. Проповедь с призывом исповедываться и с цитатами из святых отцов об исповедании грехов и покаянии	85
XVII. Проповедь о причастии со ссылкой на Апостола Павла	86
XVIII. Проповедь на Страстную пятницу	87
XIX. Господня молитва «Pater noster, qui es in caelis» – «Atamiz, kim köktäsen» – «Отче наш, сущий на небесах», по Евангелию от Матфея и от Луки	88
XX. Ангельское приветствие «Ave, Maria» – «Sövünclü bolııl, Maria» – «Радуйся, Мария» – Песнь Пресвятой Богородице «Богородице Дево, радуйся»	88
XXI. Десять Божьих Заповедей	89
XXII. Фрагмент из Библии – предостережения от семи грехов и от прелюбодеяния	91
XXIII. Гимн «Ave, porta paradisi» – «Ave, uçmaqññ qabaıı» – «Радуйся, дверь рая»	92
XXIV. Гимн «Yesu, nostra redemptio» – «Yesus, bizim yuluymamiz» – «Иисусе, наш выкуп»	106
XXV. Гимн «Verbum caro factum est» – «Söz etiz bolup turur» – «Слово стало плотью»	108
XXVI. Фрагмент неустановленного гимна «Arılarnññ küsänçi» – «Упование святых»	108
XXVII. Гимн «Vexilla regis prodeunt» – «Xannññ alämläri çıqsın» – «Взвейтесь, знамена царские»	110
XXVIII. Никео-Константинопольский “Символ веры”	112
XXIX. Гимн «Reminiscens beati sanguinis» – «Sayınsam men bahasız qanıñı» – «Вспоминая бесценную кровь» (с нотами)	114
XXX. Гимн «A solis ortus cardine» – «Kün tuvuşnuñ buçyaqından» – «От угла восхода солнца»	116
XXXI. Проповедь на тему «Символа веры»	118
Основная литература по памятнику «Codex Cumanicus»	118

Кыпчакские проповеди богослова Антона из Львова 121

Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, ркп. № 479. Сборник проповедей доктора богословия Антона, том I 123

I. Проповедь о маммоне, или богатстве	123
II. Проповедь о любви к Богу	125
III. Проповедь о Рипсима	128
IV. Проповедь о Рипсима	129
V. Проповедь о священничестве	131
VI. Проповедь о первой жертве Нового Священника	135
VII. Проповедь о новой жертве	140
VIII. Проповедь о рукоположении	147
IX. Проповедь о браке	151
X. Проповедь о прелюбодействе	154
XI. Проповедь о послушании	157
XII. Проповедь на Обретение Святого Креста	160
XIII. Проповедь о Втором Пришествии Иисуса Христа, или о Страшном Суде	162
XIV. Проповедь о врагах	168

XV. Проповедь о покаянии	171
XVI. Проповедь об управителе – на третье воскресенье Великого поста	177
XVII. Проповедь о восстании из гроба греха	181
XVIII. Проповедь против клеветников	189
XIX. Проповедь о посте	194
XX. Проповедь о Втором Пришествии Иисуса Христа, или о Страшном Суде	200
XXI. Проповедь о судьях	204
XXII. Проповедь о завещании	207
XXIII. Проповедь на Пасху Господню	212
XXIV. Проповедь на Новое воскресенье (Антипасха, Фомина неделя)	216
XXV. Проповедь на Соборное воскресенье – Воскресенье Всемирной Церкви (святых Жен- Мироносиц; Иосифа Арифамейского и Никодима)	219
XXVI. Проповедь о Явлении на небе Креста Господня ⁷²³	225
XXVII. Проповедь на Вознесение Господне	227
XXVIII. Проповедь на Вознесение Господне, святого Августина	230
XXIX. Проповедь на Сошествие Святого Духа	231
XXX. Проповедь на Сошествие Святого Духа	235
XXXI. Проповедь о Троице – на Пятидесятницу	238
XXXII. Проповедь на Освящение Церкви – на храмовый праздник	245
XXXIII. Проповедь о святом Григоре Просветителе	248
XXXIV. Проповедь на Сошествие Святого Духа	251
XXXV. Проповедь на Преображение Господне	253
XXXVI. Проповедь на Преображение Господне	256
XXXVII. Проповедь на Успение и Вознесение Богородицы	264
XXXVIII. Проповедь на Успение и Вознесение Богородицы	266
XXXIX. Проповедь об Иоакиме и Анне	270
XL. Проповедь на Рождество Богородицы	273
XLI. Проповедь на Воздвижение Святого Креста	277
XLII. Проповедь о Святом Кресте	281
XLIII. Проповедь на Обретение Святого Креста	285
XLIV. Проповедь на день Всех Святых	288
XLV. Проповедь на день Архангелов Гавриила и Михаила и всех Сил Небесных	290
XLVI. Проповедь Николае-Чудотворце, архиепископе Мирликийском	295
XLVII. Проповедь на Рождество Богородицы	300
XLVIII. Проповедь на Благовещение	305
XLIX. Проповедь на рождество Богородицы	310
L. Проповедь на Рождество Христово	314
Povêncovanê alarga, ھاysi ki bu ھاardaşlıhta Gojsnuň tapulıyirlar	
Приветствие тем, кто состоит в этом Братстве Приснодевы	314
LI. Проповедь на Сретение Господа во Храме	316

**Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, ркп. № 480. Сборник проповедей
доктора богословия Антона, том II 319**

LII. Проповедь на Новый год	319
LIII. Проповедь на Рождество Христово	324
LIV. Проповедь на Обрезание и Наречение Господне	328
LV. Проповедь на Богоявление	334
LVI. Проповедь на первую среду Великого поста	339
LVII. Проповедь на первое воскресенье Великого поста	349
LVIII. Проповедь на второе воскресенье Великого поста	354
LIX. Проповедь на третье воскресенье Великого поста	361
LX. Проповедь на четвертое воскресенье Великого поста	368

LXI. Проповедь на пятое воскресенье Великого поста	373
LXII. Проповедь на шестое воскресенье Великого поста	378
LXIII. Проповедь на Великий четверг	389
LXIV. Проповедь на Великую пятницу	394
LXV. Проповедь на Пасху Господню	400
LXVI. Проповедь о Явлении Христовом в Эммаусе	404
LXVII. Проповедь на Новое воскресенье (Антипасха, Фомина неделя)	407
LXVIII. Проповедь на Освящение Церкви – на храмовый праздник	413
LXIX. Проповедь на Вознесение Господне	417
LXX. Проповедь на Вознесение Господне	421
LXXI. Проповедь на Сошествие Святого Духа	426
LXXII. Проповедь на Освящение Церкви – на храмовый праздник	436
LXXIII. Проповедь на Освящение Церкви – на храмовый праздник	441
LXXIV. Проповедь о пастыре	443
LXXV. Проповедь о пастыре	446
LXXVI. Проповедь об Апостолах Петре и Павле	450
LXXVII. Проповедь на Преображение Господне	453
LXXVIII. Проповедь об Иоанне Крестителе	462
LXXIX. Проповедь на Успение и Вознесение Богородицы	466
LXXX. Проповедь об Иоакиме и Анне	474
LXXXI. Проповедь на Рождество Богородицы	478
LXXXII. Проповедь на Воздвижение Святого Креста	482
LXXXIII. Проповедь на Обретение Святого Креста	486
LXXXIV. Проповедь на день Архангелов Гавриила и Михаила и всех Сил Небесных	490
LXXXV. Проповедь о Вознесении Святых	494
LXXXVI. Проповедь на Рождество Богородицы	499
LXXXVII. Проповедь о проповедниках – учителях	503

**Конгрегация армянских мхитаристов, Вена, ркп. № 481. Сборник проповедей
доктора богословия Антона, том III**

LXXXVIII. Проповедь о бедности и роскоши	509
LXXXIX. Проповедь на четвертое воскресенье Великого поста	511
XC. Проповедь на третье воскресенье Великого поста	515
XCI. Проповедь на Пальмовое (Вербное) воскресенье	518
XCII. Проповедь на Страстной четверг	520
XCIII. Проповедь на Великую пятницу	523
XCIV. Проповедь на Пасху Господню	528
XCV. Проповедь на Освящение Церкви – на храмовый праздник	533
XCVI. Проповедь на Вознесение Господне	535
XCVII. Проповедь на Сошествие Святого Духа	538
XCVIII. Проповедь о Святом Кресте	546
XCIX. Проповедь на Обретение Святого Креста	552
C. Проповедь на Преображение Господне	555
CI. Проповедь об Апостолах Петре и Павле	564
CII. Проповедь на Преображение Господне	567
CIII. Проповедь на Успение и Вознесение Богородицы	571
CIV. Проповедь на Успение и Вознесение Богородицы	575
CV. Проповедь на Рождество Богородицы	578
CVI. Проповедь на Рождество Богородицы	581
CVII. Проповедь на Воздвижение Святого Креста	584
CVIII. Проповедь на Обретение Святого Креста	588
CIX. Проповедь на день Архангелов Гавриила и Михаила и всех Сил Небесных	589

СХ. Проповедь на день Всех Святых	592
СХI. Проповедь на день Всех Святых	595
СХII. Проповедь на Введение Богородицы во Храм	597
СХIII. Проповедь на Рождество Богородицы	601
СХIV. Проповедь о новой жертве	604
СХV. Проповедь на Рождество Христово	608
СХVI. Проповедь на Рождество Христово	611
СХVII. Проповедь на Крещение Господне – об Иоанновом Крещении	615
СХVIII. Проповедь на Сретение Господа во Храме	619
СХIX. Проповедь на Сретение Господа во Храме	623
СХХ. Проповедь на Сретение Господа во Храме	626
СХХI. Проповедь на первую среду Великого поста	630
СХХII. Проповедь о покаянии	634
СХХIII. Проповедь о грешниках	637
СХХIV. Проповедь об управителе	640
СХХV. Проповедь о фарисеях	643
Кыпчакский словарь к армянской Библии, по восьми рукописям XVI-XVII вв.	647
Вводные замечания	648
Словарь	649
Кыпчакский глоссарий Лусига к армянской Псалтыри	885
Диалоги из пособия Аведика по грамматике, теологии, философии и систематике	895

Александр Николаевич Гаркавец
Кыпчакское письменное наследие
Том II. Памятники духовной культуры
Алматы: KASEAN; БАУР, 2007
Дизайн и верстка: Л. А. Гаркавец
Корректурa: Т. И. Кайдалова

Подписано к печати 30 марта 2007 г.
 Формат 84 x 108 1/16. Бум. офсет 70 г/см². Печать офсет.
 Гарнитура: SchoolBookAC, Qypchaq Diacritic, Alfa00G, ArTarGrqiNorGar.
 Уч.-изд. л. 88.

Отпечатано с готовых форм
 Типографией ТОО “PrintS”
 г. Алматы

Электронная версия:
www.qypchaq.unesco.kz
www.qypchaq.freenet.kz